րեզմաններն ու անոնց տեղը տասնչորս խորան աւելցուց ։ Նշած խորանը խիստ սիրուն շէնք է՝ պղնձէ կորնթեան սիւներով զարդարուած, որ Միլանցի Պիոս Դ. պապին ընծան է ։ Ամպիոնները ոսկեզօծ մետաղէ են, մկրտարանն ալ պորփիւրեան փառաւոր կիճ մըն է որ Մաքսիմիլիանոս կայսեր ատենէն մնացած է ։ Դասին չորս կողմը զանազան գերեզմաններ կան ։ Հոն է նաև սրբոյն Բարթուղիմէոսի մեծ արձանը ։ Ուրիշ մէկ կողմն ալ Պիոս Դ. պապին Յովհաննէս Յակոբոս Մետիչի ըսուած եղբօրը գերեզմանը կայ ։ Դուրսի դրան վրայի արձանագրութենէն կ՚իմացուի որ աւագ խորանը Մարտինոս Ե պապը օծած է՝ երբոր Կոստանդիա քաղաքին ժողովքէն ետ կը դառնար ։ — Այս եկեղեցւոյն մէկ յատկութիւնն ալ աս է որ գրեթէ ամէն երևելի եկեղեցիներէն առաջ շինուած է, բաց 'ի Կոստանդնուպօլսոյ սրբոյն Սոփիայ ժամէն ։ Վասն զի ան ատեն ոչ Հռոմայ սուրբ Պետրոսը կար, և ոչ Լոնտրայի սուրբ Պօղոսը ։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՎԻՒՔ ՇԻՐԱԿԱՑ

Գ. Պնարբանեք Հայոց ։

ՉՔՆԱՂՆ և յաւէտ բաղձալի 'ի քառահոլով արբանեակս տարւոյն գարուն ծաղկապսակ՝ յետ դանդաղասէր սառամանեաց ձմերայնոյն 'ի նոր իմն կեանս վերակոչելով զմարդ և զբնութիւն, զուրախութեանն բաժակ առատապէս մատուցանէ 'ի սահմանս գեղջկաց ։ Աթոռք նորա արկեալ կան յերկրի մերում յերկնանման հովիտս բիւրակնեան բլրոց, և սահմանք նորա յընդհանուրս ծաւալականք՝ յԱրագած հանդիսանան ճոխաբար ։ Ամպ յամպոյ իջանեն կենսաբեր նշոյլք արփային ճառագայթից ։ 'Սրանեան առուակք, ընդարձակին այերք 'ի դայլայլիկս հաւուց, և բուրաղուարձ գոլորշի 'ի ցօղաթուրմն մարգաց իբրև զխունկ շնորհակալեաց յօդս վերանայ ։ Կանխաղէկոյց պարգևաց արարողին բնութեան հմտացեալք՝ թողուն ելանեն դաշտ հովուաց յիւրաքանչիւր հանդրուանաց երգովք ցնծութեան, և մատաղերամ մանկունքն և խաշամբք դուլթ տան, խաղան գնան յերանաւէտ տուարածականն ։ Եւ մինչ չև բաժանեալ ընդ այս և ընդ այն, դան գումարին 'ի մի վայր ըստ վաղեմնջուց հայրենի սովորութեան, զգարուն տօնել միախումբ, և բարձրացուցանել զպարծանս նորա քան զհանուրց եղանակաց ։

Արդ եկեալ հասեալ էին աւուրք և տօնք ամանորաբերք, և պարք հովուացն Սանանդայ 'ի ժամադրեալն հասանէին վայր ։ Ծերունիքն ակումբ առեալ նստէին, մանկունք զծաղկանցն պսակս հիւսէին, և երիտասարդք և կուսանք զիւրեանց զգործիս և ըզպարս կազմեալ պատրաստէին ։ Իսկ ահա յարուցեալ 'ի մէջ անցանէր ընտրեալն հաւասար կամօք ակմբին դասապետ երգոց Փայլատն զուարթուն, ծերոյն Մխակայ որդի ։ Դիմացն կայտառութիւն, յստակագոյն աչացն շրջաբերութիւնք, երփներանգ ծաղկանց պսակ ընդ խարտիշագեղ գիսակսն անկեալ վայրապար, և վայելչաշնորհ ողջունատուութիւն առ ունկընդրացն ժողով, նախերգանք իմն լինէին հանդիսական նուագին ։ Իսկ իբրև ողջոյնքն լռեցին, և լռին ունկընդրութիւն կալաւ զակումբն, և գունակք գունակք ծաղկանց սփռեցան շուրջանակի, առեալ Փայլատայ զգեղայօրէն զիւր քնար ընկուզի զեօթնաղին, ձեռն ձգեաց խաղաց մատամբքն 'ի լար և 'ի լար, և երգեաց այսպէս ։ Եւ գուսանացն յառաջագոյն կրթեալ 'ի նմանէ զպարոյրս երգոցն կրկնէին ։

Ի տէգն արի շնահեաց Հայկ,
Էջ 'ի Մասեաց հիւսիսակ.
Ի յորբանաց քաջքը հողմոց
Ի՛ջին գարունք մեր Հայոց.
Ցողք և բուրմունք, երգք երանգք
Նոր տան հովտաց և մեղ կեանք։

Ո՞ւր արտասուաց իմ ցողք 'ի գոս մարմանդին
Մինչ արտասած դնայն հանդէպ հիւսիսին,
Մասիս Թափէր զալեան ըզմէջք համասփիւռ,
Եւ 'ի Թմբիր նընջէր հովասացու զեփիւռ,
Ցայնժամ անիւք դիւեցան սառանց մեծ ուահեղք,
Դէպ երեսաց փախչէր աշուն մերկ և հեզ.
Տապատ յանդին գընէր ամառն ամայի,
Եւ, ո՜հ, Թէ չէր յոյս գարնայնոյն գեղանի,
Ոչքամբ մընայք ասեմ հովնաք հովասունք,
Քաղցրիկ խոնջք, լերինք մայրիք և ծաղկունք։
Ի տէգն արի շնահեաց Հայկ, և այլն։
Արդ ըսպանցի խարոյկ, ցուցան վարդենիք,
Զյետին ձրդեաց ձրմեռն 'ի լեառն ըզկընիք,
Զեամբն և ամպով մեկնեցաւ եղ 'ի փախուստ,
Ծագէ զգարուն Աստուած Հայոց 'ի վերուստ.
Տէր, ասացին հաքք մեր, շարժէ զամանակ,
Այլ անդրանիկ իւր է գարուն ազգէ յազգ.
Գայ պըտղալից ամառն, այլ նոյն տօթակէզ,
Ձրմեռն հասեալ ցրտասարսուռ պաղէ զմեզ.
Եւ յերկոցունց աշուն կոծեալ 'ի տատաք,
Թափէ զտերևս իւր և մեկնի ըստ ելեւէայն։
Ի տէգն արի շնահեաց Հայկ, և այլն։
Անդ ձիւնապատ լերանց պատուաքք տապալին,
Ցորձանք Թմբրեալք դան 'ի համբոյր ծործորին,
Ընդ բիւրեղեայ ամանուղս հոսեալ փրփրադէզ,
Կարկաչասահ գընան ընդ դաշտ ընդ երէց.
Գետք և վըտակք զնախկին առնուն ըզմրմունջ,
Աւետաւոր հողմոց ընդ օդ խաղայ շունչ.
Ծառք և ծաղկունք, լերինք և մայրք գոյն 'ի գոյն
Պըճնեալ կանգնին խոր յանդընդոց ցեղս օդոյն,
Ո՜հ մանուշակ, ո՜հ համասպրամ բազմաբոյր,
Հովտածիծաղ վարդ և շուշան լուսաթոյր,
Ո՞յերմնազարդ 'ի խնկաւոր ձեր 'ի Թերթ
Ոչ երդնուցու զգարուն տարբոյ սեթևեռթ։
Ի տէգն արի շնահեաց Հայկ և այլն։
Երանգ յերանգ խառնեալ Թռչի ծաղկանց հոյզ
Մինչև 'ի Հայկ մինչ 'ի դրայնն իւր 'ի բոյլ,
Ցողք 'ի վարսից նոցին կաթեն յորդառատ,
Տալ զարդասիս բազմաբեղուն և պարարտ.
Զեղուն հընչմամբ զոգս երաժիշտք Թըռչական,
Զանտառս ըզմարգս հանգոյն բամբռանցըն Գողթան
Ցոստս ուր տերևք դան ընդ ծաղկանց յեւեջ
Փափկիկ բընկանց կախեալ ըզհիւս նրբառէջ
Ի սիրասուն գրգռան հրմայս կենսուսնակ,
Եւ զերկնաթռիչ հանեն ծաղկանց ըզբանակ։—
Ի տէգն արի շնահեաց Հայկ և այլն։
Կապոյտ կամարն 'ի վեր, կանաչն 'ի ներքոյ,
Շող ոսկեթեղ յոգս անկանի կիտուածոյ.
Հօտն և հովիւք խայտան 'ի դաշտն հաւասար,
Ծնունդք արձակին, ո՜վ երջանիկ հովուաց պար.
Քաղցր հովանիք մեր տատանին 'ի մայրեաց,
Եւ զովագին շընչեն հողմունք 'ի Մասեաց.
Ցիրդ և ծոթերին ձնին դառանց կաթնաքուխ,
Կեռաս, ծիրան խայրիք մերձին մեզ կանուխ։
Ի տէգն արի շնահեաց Հայկ և այլն։
Ի թաւս ոստոց պտղին դամբանք և բագինք
Եւ դունագոյն ծաղկանքք պարեն հարանիք.
Այգուն այգուն ըստեմ բերբոցս 'ի դալար
Զորասընդիր փող փարաղանց մեր գալար,
Ի տառատոկ զբսպեալ թեթև գոտեպինդ
Ժիր մանկտի վայր 'ի վայրէ առնու թինդ,
Եւ խոյք Հայոց քաջաղեղանց առ ոտիւք
Վախից 'ի վախ վազեալ դէրին եղերուք.
Հաստամագիլ պացեալ բազէ կորակոտուց,
Զորսորդախաբ վրէժ լուծանէ զկաքաւուց։
Տօնք ամանորք 'ի վարդագեղն այն Վարդգէս
Զկենդանութիւն արփուն շընքեղ 'ի հանդէս,
Մինչ ոսկեկուռ Թագն և մական արքենի
Ցողջոյն բնութեան ցոլան 'ի դաշտս Հայրենի։
Ի տէգն արի շնահեաց Հայկ և այլն։
Ո՛վ գու գարուն, ջըքնաղ երկրիս Հայր և գանձ,
Աշուն ուսանան 'ի քոց փրթթին պերճ ծաղկանց,
Եւ ըզդալուկըն ձմերայոյ գու մաշես
Նընջեալ սերմանքդ 'ի ծոց երկրի սառնադէզ։
Գարուն, գու կեանք և գու հոգի ես բնութեան,
Քեզ ալեորք խայտան յաստիս մանկութեան.
Եւ թէ անդարձ օրէնք այս չէր Անմահին,
Ծաղկանց հանգոյն մեռեալքն 'ի կեանս յառնէին.
Սակայն բողբոջք 'ի գերեզմանս հարց ըսփիւռ
Զանմահութեան առհաւատչեայս տան մեզ բիւր,
Թէ և հոգւոց յերանաւէտն յԵրազմոյն
Զկիր յեղանակ այլ՝ բայց յաւերժըն գարուն։

Լուեաց Փայլատ, և յերկարագոյն ևս նուագս ձայնք ներ հնչէին 'ի սիրտս ունկնդրացն. մինչև յարեաւ ծերունին Սիսակ, և դողդողուն 'ի գթոյն քան 'ի հասակէն՝ հիւսեալ պսակ առ ձեռնպատրաստ 'ի ծաղկանցն սիրելոց, պսակեաց զփարելն Ձակատ երգողին, և արտասուախառն ասէ. "Ո՜յո, որ տայն մեզ զգարունս զայս, „ տացէ մերձ ընդ մերձ և զանանցն „ գարուն. և Փայլատայ որդւոյ ի„ մում տացէ յերկար աստէն և անդ „ անսպառ երգել զգարուն „։

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

Վասն զօրավարի խօսք։

Լաուշաժանդիէն անունով գաղղիացի զօրավարը պատերազմի մէջ իր զօրքը յորդորելու համար այսպէս կը զուրցէ եղեր. "Ո՜ւռաջ երթամ՝նէ՝ ետևէս եկէք. ետ քաշուիմ՝նէ՝ զիս մեռուցէք. մեռնիմ՝նէ՝ վրէժս առէք „։